



“ԹՈՂ ՏՈՒՔ ՄԱՆՔ ՏՂՈՅԸ ՈՐ ԻՆՏԻ ԳԱՆ” ԳՈՒԿ • ԺԸ • 16 :

ՀԱՏՈՐ ԺԲ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՓԵՏՐՈՒՍԱՐ 1, 1883

ԹԻՒ 2

ՕԴԱՆԷՆ

Օդանէն, այսինքն ասպա-
տակ օդոյ, կրնայ կառուցել այս
թռչունը որոյ բուն անունն
է ասգահաւ : Դժուարին է
ուրիշ որ և իցէ թռչնոյ աւե-
լի արագ թռչել քան զաւ,
վասն զի ուրիշ որ և իցէ
թռչնոյ թեւերը, մարմնոյն
համեմատութեամբ, ոչ այն-
չափ երկայն և ոչ այնչափ
զօրեղ են որչափ են այս
թռչնոյն թեւերը : Սագահաւ
ինչ մարմինը չէ քան երեք
ու կէս լիտր աւելի ծանր,
մինչ թեւերուն երկայնու-
թիւնը շատ անգամ աւելի
է քան եօթը ոտը ծայրէ ի
ծայր : Այս թռչունն յաճախ
կը տեսնուի ծովու վրայ՝ ցա-
մաքէն իբր հազար մըն հե-
ռու :

Սագահաւի կերակուրն է
մանաւանդ ձուկ, և, երբ
չկրնար գտնել քան զինք
ակտր և յամրագնաց թռչուն
մը որպէս զի յավիչաակէ ա-
նոր որսը, ինք անձամբ կ'եր-
թոյ որսի, բայց դուն ուրեք
կը սողի որսոյ համար ծո-
փուն մէջ, այլ օդոյ մէջ ա-
հաղին բարձրութենէ դի-
տելով, երբ կը տեսնէ ձուկ
մը ջուրին երեսին մօտ, սլա-
նարով այնչափ բարձր որ
գրեթէ չտեսնուիր, յան-
կարծ կը խոյանայ, և փրփրե-
ցրեցելով ջուրին երեսը՝ դուրս
կը կորզէ ձուկն այնպէս ա-
րագ որ ձուկը չը գտներ
ժամանակ թեւերը զարնե-
լով խոյս տալու :

Այս թռչնոյն վատթարաւ



ՕԴԱՆԷՆ

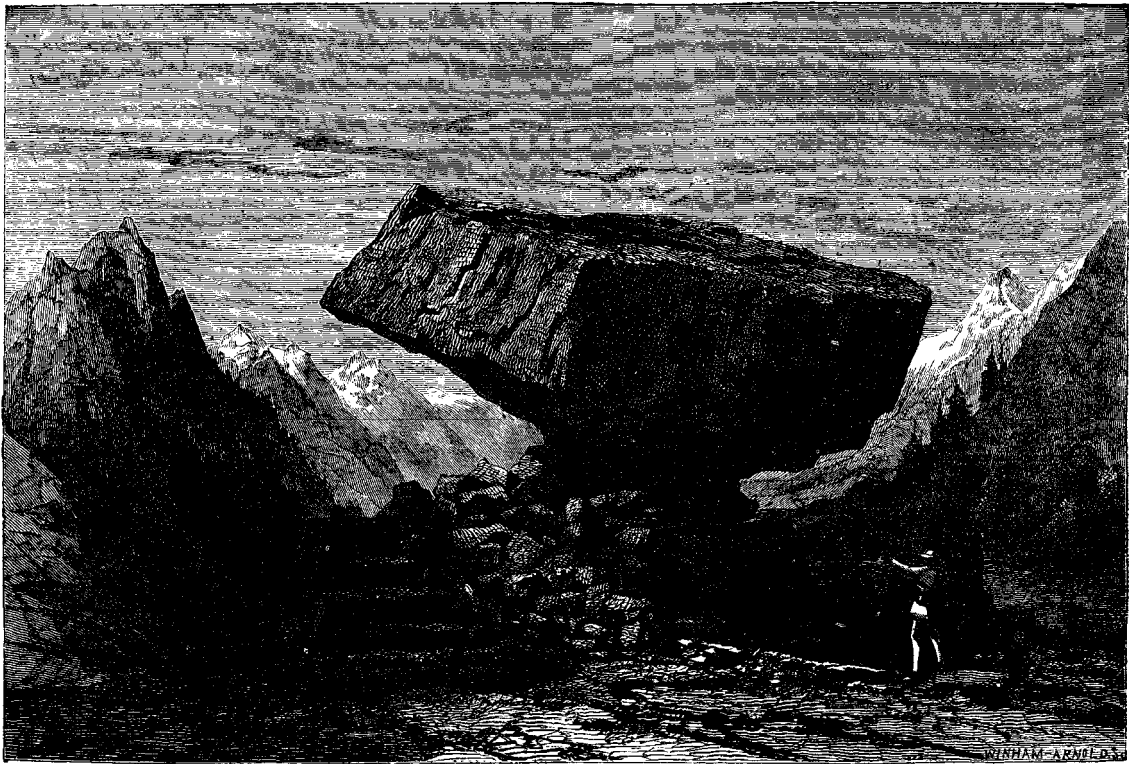
դոյն սովորութեանց մինչև արիշ թռչնոց բունէն գործող աննոց ձագերը, քանդի անոր արտրժեղի կերակուրը մասաղ ձագեր են որոց փետուրները դեռ բուսած չեն:

Սաղահաւը սոց եղ կ'երևայ ցամաքի վրայ, և որովհետև քաջ լողացող չէ չհանդչիր նաև ծովու վրայ, այլ իւր կենաց մեծագոյն մասը կ'անցունէ օդոյ մէջ, ուր ոչ միայն աղէկ կը թըռչի, այլ և դեղեցիկ կ'երևայ:

Բայց այս թռչունը որ այնպէս քաջաթռիչ է մինչև գրեթէ միշտ օդոյ մէջ կ'ապրի, և այնպէս կարող է սվկիանոսի երեսին մօտ քերելով անցնիլ, ինչպէս բարձրաթռիչ թևօք սլա-

ռաժ մը հազարաւոր քաջ ծանրութեամբ, և թէ ահագին զօրութիւն մը բերած է զայն այժմու տեղը: Որպէս զի ընթերցողք կարող ըլլան հասկընալ զայս, մեկնենք նախ թէ ինչ է սառնակոյտ: Զուիցերայի և ուրիշ երկիրներու բարձր լեռները յորդ ձիւն տեղալով ձմերան կը ընու հովիտներ և ձորեր, և կը մնայ մինչև ամառ: Այս ձեան մէկ մասն հալելով ամառը կը կազմէ մանր մանր առուներ, որ կը հասնի դէպ ի խոնարհ դաշտեր և տափարակ տեղեր. բայց լեռանց վերին մասերն ամառն անգամ այնպէս ցուրտ են, որ ձմեռուան բոլոր ձիւնը չկլնար հալիլ յաջորդ ամառը, և այս-

պնդանայ մինչև կը հասնի հարթ տեղ, ուր հալելով կը վազէ դէպ ի ծով: Արդ, սառնակոյտ կը կոչուին այսպիսի մեծայաղթ շարժուն սառոցներ: Այս շարժուն սառոցք աւելի արագ կ'երթան ամառը քան ձմեռը, և աւելի զառի թափ՝ քան զառի հարթ տեղեր: Սառոցը գետի պէս կ'անձկանայ՝ ուր հովիտը նեղ է, և կ'ընդարձակի՝ ուր հովիտը լայն է: Կտոր կտոր կ'ըլլայ նաև երբ դահէ (սառչո՞ւմ) վար կ'իջնայ, բայց բեկորներն յետոյ վարը կը միանան և կը կազմեն դարձեալ մի գանդուած: Զարմանալի է թէ ինչպէս կտորտած սառուցին բեկորները դարձեալ կը կցին, բայց այսպէս է և



ՍԱՌՆԱԿՈՅԷ ՄԸ ԲԵՐՈՒՄԻ ՔԱՐ

նալով ելլել հովերու և ամպերու սահմանէն վեր, իւր այս ճարտարութիւնը կը գործածէ մանաւանդ գողութիւն և տապասակութիւն ընելու օդին մէջ, երբ կ'ունենայ պատեհութիւն: Այս պատճառաւ յիւրաի վայելուչ է կոչել զնա օդահէն կամ ասպատակ օդոյ:

ՍԱՌՆԱԿՈՅԷ

Այս պատկերը կը ցուցնէ ահագին քար մը զոր սառնակոյտ մը քշելով վար բերած է լեռնէ մը: Այս քարին մեծութիւնը և պատկերին առաջակողմը կեցող մարդուն մեծութիւնը բաղդատելով իրարու հետ, կը տեսնենք թէ քարն է անհեղեղ ապա-

պէս ձիւնը տարուէ տարի դիզուելով կը ընու ձորերն ահագին թանձրութեամբ: Գիւրին է հասկնալ զայս: Բայց երկու դիտելիք կայ: Առաջինն է ձեան տակաւ փոխտիլն ի սառոց: Ատոր պատճառն է ձեան ճնշիլը, և ձեան հալած մասին ջրոյն մնացեալ ձիւնը թրջելով պնդելը: Երկրորդ դիտելիքն է սառնակուտին դէպ ի դաշտերն յառաջ խաղալը: Այս թերևս անհնարին թուի ոմանց, բայց այնպէս է: Այս շարժումը դէպ ի խոնարհ արդարև արագ չէ, բայց սառոցը տարուէ տարի քանի մը հարիւր ոտք կը խաղայ դէպ յառաջ, և որչափ յառաջ կ'երթայ, այնչափ աւելի կը

ամէն մարդ կրնայ ընել ասոր փորձը: Եթէ սառուցի կտորի մը բոլորտիքը բարակ թել մը կապուի, և կտորը թելէն կախուի, կտորը իւր ծանրութեամբ երթալով թելէն վար կ'իջնէ երկուքի բաժնուելով, բայց այս կտորները թելէն վար՝ երթալով նորէն կը միանան: Ընթերցողք թերևս կարծեն թէ, եթէ Զուիցերա երթան սառնակոյտ մը տեսնելու, պիտի տեսնեն գեղեցիկ և պայծառ սառուցով ծածկուած դաշտ մը, բայց կը սխալին, քանզի սառնակուտի մը երեսն ընդհանրապէս ծածկուած է հողով և քարերով, որ հովտին բոլոր երկայնութեամբ լեռներէն վար գլորելով ինկած են սառնակուտին վրայ, և անոր հետ քշու-

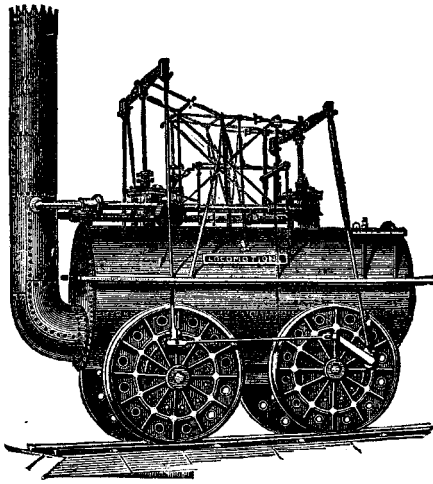
լով եկած են մինչև այն հարթ տեղը : Այս հողը և քարերը , սառուցին հալելն ետքը , կը մնան գետնին վրայ հովտին բերանը : Կան նշաններ որ կը ցուցնեն թէ ժամանակաւ ահագին սառնակոյտք եկած են այսպէս շատ տեղեր ուր հիմա սառուցք բնաւ չկայ : Այս նշաններէն մին սա է որ ապառաժներու վրայ ուստի անցած են սառնակոյտք՝ կը տեսնուին երկայն հետք զորս սառնակոյտք ըրած են այն ապառաժներուն վրայէն անցնելով : Երկրորդ նշան սա է որ մեծամեծ քարեր , որպիսի է այն որ կը տեսնուի մեր պատկերին մէջ , հիմա կը գտնուին այնպիսի տեղեր ուր չկան այն տեսակ քարէ կազմուած լեռինք , ուստի կը հետեի թէ հին դարերու մէջ սառնակոյտք քշելով բերած են այն քարերը հեռաւոր երկիրներէ ուր այն տեսակ հողէ և քարերէ կազմուած լեռներ կան :

ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՂՋԻԿ ՄԸ

Հովը սաստիկ կը փչէր առաւօտ մը , երբ երկու տղայք դպրոց կ'երթային : Ասոնք փողոցին մէջ հանդիպեցան ծեր մարդու մը որ հազիւ կրնար քալել : Երբ այս տղայք անցան ծերունւոյն քովէն , հովը ծերուկին զխարկը թռցուց , և տարաւ զայն փողոցն ի վար , և ծերունին կարող չէր վազել գրեխարկին ետեւէն : «Կեցէ՛ք , տղաքներս , հաճեցէ՛ք բռնել զխարկս » կանչեց ծերունին , «դի ես ուժ չունիմ ձեզի պէս վազելու : » Մակայն տղայք ճամբուն վրայ կենարով կը խնդային միայն , և փոյթ չունէին օդնել ծերունւոյն : Ասոնք կը խորհէին թէ զխարկին հովէն թռչել տեսնել աղէկ զբօսանք է : Ճիշդ այն ատեն տեսնուեցաւ փոքրիկ աղջիկ մը որ նոյն դպրոցը կ'երթար , և առանց սպասելու որ ծերունին իրմէ խնդիր ընէ , վազեց անմիջապէս և զխարկը բռնելով բերաւ ծերունւոյն , բայց զխարկը տալէն առաջ զգուշութեամբ սրբեց զայն : Ծերունին շնորհակալ եղաւ աղջկան բարեխարութեան համար : Տղայքն և աղջիկը դպրոց գացին , իսկ վարժապետը դիտած էր անոնց վարմունքը պատահաններուն մէկէն : Երբ դասերն աւարտեցան , վարժապետը դպրոցին մէջ բոլոր աշակերտաց ըսաւ ծեր մարդուն զխարկին հովէն թռելուն պատմութիւնն , և յետոյ դնաց իւր գրասեղանը և գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք մը դուրս հանելով տուաւ փոքրիկ աղջկանը անոր ըրած բարեխարութեանը համար : Գիրքին

կողքին ներսի կողմը աղջկան անունը գրուած էր , և անոր տակ սա ոտանաւորը :

«Փոքր բարիքները Շատ մարդոց կ'ազդեն , եւ սիրոյ խօսքերը Հաս երկինք կ'ընեն : »

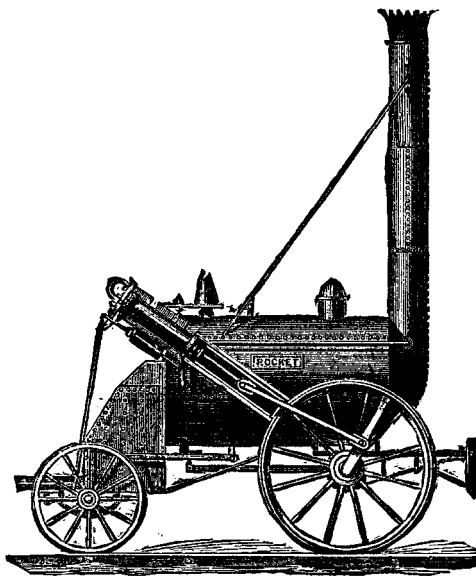


ՀԻՆ ՇՈՒԿԵԱՐԺ ՄԵՔԵՆԱՑ

Տղայք ամեցան և տրամեցան այն վարմունքին համար զոր ցուցին առ ծերունին :

Թարգմանեաց Անդդիերէնէ ԱՂԵՔԱՆԴՐ Փ. ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ

Պարտիզակ



ՀԻՆ ՇՈՒԿԵԱՐԺ ՄԵՔԵՆԱՑ

ՄԵՔԵՆԱՑՔ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՑ

Հոս կը գնենք երկաթուղոյ մեքենաներու պատկերներ , որ կը ցուցնեն ընթերցողաց թէ ինչ յառաջագի մութիւն եղած է այս մասին յորմէ հետէ այս տեսակ մեքենաներ սկսան շինուիլ Սթիֆէնսըն անուն Անդդիայի մը , 1814 ին , շինեց վերը ցուցուած երկու մեքենայից նման մեքենայ մը կառք

քաշելու համար երկաթուղոյ վրայ : Այս մեքենայք շատ փոքր էին և թեթեւ սյգմու մեքենայից համեմատութեամբ . էին միայն 2,000 կամ 2,500 քաշ ծանր , և չէին կրնար երթալ աւելի քան տասը կամ հնգետասան մղոն մէկ ժամու մէջ . բայց այս տեսակ մեքենայք բարւոքեցան հետզհետէ : Տեսնուեցաւ որ մեքենայք շատ ծանր ըլլալու են , որպէս զի անոնց անիւները պինդ բռնեն երկաթուղոյն ձողերը , և այսպէս կարող ըլլան ծանր բեռեր քաշել : Հիմա Ամերիկայի երկաթուղիաց վրայ կը դարձած ունին մեքենաներ որ իբր 30,000 քաշ ծանր են : Ասոնց օրինակը կը տեսնուի մեր երրորդ պատկերին մէջ (երես 8) : Այսպիսի մեքենայ մը կրնայ քաշել այնչափ բեռնաւորեալ կառքեր որ կարգաւ քառօրդ մղոն տեղ կը բռնեն :

Ընթերցողք կը տեսնեն մեքենային ճակատն արօրի նման գործի մը , և է արդարև արօր ձիւնը ճեղքելու համար : Ամերիկայի մէջ շատ տեղ կը տեղայ ձիւն մինչև մի կամ երկու ոտք իբր քառասուն և ութ ժամու մէջ : Այսպիսի տեղեր երկաթուղին անօգուտ կ'ըլլար , եթէ ճամբուն ձիւնը չմաքրուէր : Չայս կ'ընէ յիշեալ արօրաձև գործին : Մինչ մեքենան արագութեամբ յառաջ կ'երթայ , արօրին հարթ ծայրը կը մաննէ ձեան մէջ և կողերը մէկդի ընելով ձիւնը՝ կը դիզեն ճամբուն երկու դին գեղեցիկ սպիտակ ամպերու նման :

Երկաթուղին փութով տարածուեցաւ երկրիս շատ տեղերը : Ամերիկայի մէջ 1882ին շինուեցաւ 12,000 մղոն նոր երկաթուղի , այսինքն այնչափ երկայն որ կրնայ ուղիղ գծով պատել երկրագունտին կէտը : Քանի մը օր առաջ հրդեհ պատահեցաւ Միլուաքի քաղաքը , և հեռագրով օգնութիւն խնդրուեցաւ Շիգակոյ քաղաքէն . իսկոյն հինգ շոգեշարժ ջրհանք գրուելով երկաթուղոյն կառաց վրայ զրկուեցան Շիգակոյէ մինչև Միլուաքի , այսինքն 90 մղոն տեղ , կամ 13 աւուր ճամբայ , 80 րոպէի մէջ :

Շէյքսպիր , երևելի Անգլիացի բանաստեղծը , կ'ըսէ . « ձրագն ինչպէս հեռու կը տարածէ իւր ճառագայթներն , այսպէս կը փայլի բարեգործ մը այս չար աշխարհի մէջ : »

ԳԱՂԻՈՑ ԹԱԳԱԺԱՌԱՆԳ ԻՇԽԱՆՆ

Գաղղացի երեւելի մատենագիր մը կը պատմէ թէ ժամանակաւ թագաւորական փոքր իշխան մը ինչպիսի սրտաշարժ կերպով մեռաւ :

«Թագաւորական փոքր իշխանը հիւանդ է, իշխանը մեռնելու վրայ է : Հին պարստան փողոցները լուռ և տխուր են, կառքերը կամաց կամաց կ'անցնին . պարսպէն դուրս հետաքրքիր մարդիկ անձկութեամբ կը դիտեն պահապան զինուորները որ գաւթին մէջ լուրջ դէմքով կը խօսին իրարու հետ :

Նարնջենեաց բուրաստանին մէջ բժշկաց մեծ ժողով կայ : Պատուահաններէն կը տեսնուին այս բժիշկները որ խորհուրդ կ'ընեն :

Գրան առջև թագաւորական փոքր իշխանին դատարարակն և ձիավարժութեան ուսուցիչը կամաց կամաց առդին անդին կ'երթան կու գան բժիշկներէն վերջին լուր մ'առնելու համար :

Իսկ թագաւորը : Իսկ թագաւորն ո՞ր է : Թագաւորը պարստան միւս ծայրն իւր սենեկին մէջ փակուած մնացած է , և չուզեր որ այլք իւր լայր տեսնեն :

Թագուհին թագաւորական փոքր իշխանին բարձին քով նստած է , և կու լայ այնչափ որ անոր գեղեցիկ դէմքը արտաքով ուղղուած է : Թագուհին ամենուն առջև կը հեծէ բարձրաձայն հասարակ զիւղացի կնոջ մը պէս :

Թագաւորական փոքր իշխանն իւր ձիւնափայլ չղարչեայ անկողնոյն մէջ պառկած է , և կը հանդչի փակեալ աչօք : Ներկայ գտնուողները կը կարծէին թէ իշխանը կը քնանար . բայց ոչ, իշխանը չէր քնանար :

Իշխանը կը դառնայ դէպ իւր մայրը , և տեսնելով որ նա կու լար, կըրտէ անոր .

«Տիկին մայր , ի՛նչու կու լար : Այլը պէս դու ալ իրօք կը հաւատաս թէ պիտի մեռնիմ» :

Թագուհին կ'ուզէր պատասխանել , բայց հեծեծանքը կ'արգելուն զնա խօսելէ :

Թագաւորական փոքր իշխանը կը յարէ այսպէս . «Արդ , մի լար , աիկին մայր , կը մոռնաս որ ես թագաւորական իշխան եմ . և թագաւորական իշխան մը այսպէս չմեռնիր : Այո , թող պիտի չտամ որ Մահը զիս առնու տանի , և զիսեմ թէ ինչպէս կրնամ արգելել Մահուան հոս գալը : Հրամանն ըրէ որ քառասուն զինուորներ գան շուտ մը հոս անկողնիս շուրջը պահպանութիւն ընելու : Թող հարիւր խաչը թնդանօթներ բերուին գրուին բակը մեր պատահաններուն ներքև , և թնդանօթաձիգ զինուորներ լուցեալ պատրոյղներով թող սպասեն զիշեր ցերեկ : Եւ վա՛յ Մահուան , եթէ յանդգնի գալ մեր մօտը :

Թագուհին իւր սիրելի զակին հաճելի ըլլալու համար նշան մը կ'ընէ : Եւ շուտ մը խաչը թնդանօթներ կը բերուին կը շարունակ բակին մէջ պառկուին անոր հետ ցած , շատ ցած ձայնով : Փոքրիկ իշխանը ժամանակ մը մտիկ կ'ընէ զարմացմամբ , և ապա յանկարծ ընդհատելով երեցին խօսքը կը գոչէ , «Տէր երէց , կը հասկրնամ ինչ որ կ'ըսես , բայց կ'աղաչեմ ըսէ ինձ , միթէ կարելի չէ որ փոքրիկ բարեկամս Պէրրոյ հաւանի մեռնիլ փոխանակ իմ , եթէ անոր շատ ստակ խոստացուի :

Երէցը կը շարունակէ խօսիլ շատ ցած ձայնով , և փոքր իշխանն առջինէն աւելի զարմացմամբ մտիկ կ'ընէ :

Երբ երէցը խօսքը կը ըննցնէ , իշխանը խորին հառաչանք կ'ըսէ , «Տէր երէց , ամէն ինչ որ ըսիր ինձ , արդարև շատ տխուր է , բայց մէկ բան մը միայն զիս կը մխիթարէ : Գիտեմ որ վերը , աստեղաց դրախտին մէջ , տակաւին դահաժառանգ իշխան պիտի ըլլամ : Գիտեմ որ բարերարն Աստուած հօրեղբայրս է , և հարկաւ ինձ հետ պիտի վարուի ինչպէս որ կը վայելէ աստիճանիս :



ՆՈՐ ՇՈՅՆԱՐԺ ՄԵԳՆԱՅ

տուհաններուն ներքև , և քառասուն երկայնահասակ զինուորներ կու գան կը կենան հիւանդին սենեկին մէջ :

Թագաւորական փոքր իշխանն երբ կը տեսնէ այս զինուորները , ծափ կը զարնէ : Կը ճանչնայ զինուորներէն մին , և կը գոչէ , « Լորէն , Լորէն : Ծեր զինուորը կ'երթայ անկողնոյն կը մօտենայ :

Իշխանը կ'ըսէ ծեր զինուորին , «Միւրելիդ իմ Լորէն , շատ կը սիրեմ ըզքեզ : Յուցուր ինձ խաչը սուրդ : Եթէ Մահն ուզէ զիս առնուլ տանիլ , գունդայն կը մեռցնես , այնպէս չէ՞ :

Լորէն կը պատասխանէ , «Այո , կը մեռցնեմ , տէր իշխան : Բայց երկու խաչը արտասուաց կաթիլներ կը վազեն ծեր զինուորին այտերէն վար : Եւ ահա պարստան երէցը կը մօտենայ իշխանին անկողնոյն , և կը սկսի

խօսիլ անոր հետ ցած , շատ ցած ձայնով : Փոքրիկ իշխանը ժամանակ մը մտիկ կ'ընէ զարմացմամբ , և ապա յանկարծ ընդհատելով երեցին խօսքը կը գոչէ , «Տէր երէց , կը հասկրնամ ինչ որ կ'ըսես , բայց կ'աղաչեմ ըսէ ինձ , միթէ կարելի չէ որ փոքրիկ բարեկամս Պէրրոյ հաւանի մեռնիլ փոխանակ իմ , եթէ անոր շատ ստակ խոստացուի :

Երէցը կը շարունակէ խօսիլ շատ ցած ձայնով , և փոքր իշխանն առջինէն աւելի զարմացմամբ մտիկ կ'ընէ :

Երբ երէցը խօսքը կը ըննցնէ , իշխանը խորին հառաչանք կ'ըսէ , «Տէր երէց , ամէն ինչ որ ըսիր ինձ , արդարև շատ տխուր է , բայց մէկ բան մը միայն զիս կը մխիթարէ : Գիտեմ որ վերը , աստեղաց դրախտին մէջ , տակաւին դահաժառանգ իշխան պիտի ըլլամ : Գիտեմ որ բարերարն Աստուած հօրեղբայրս է , և հարկաւ ինձ հետ պիտի վարուի ինչպէս որ կը վայելէ աստիճանիս :

Ապա դառնալով դէպ ի մայրը կ'ըսէ , «Հրամանն ըրէ որ բերեն ինձ գեղեցիկագոյն զգեստներս , սպիտակ աքիտէ կրկնօցս և թաշտայ կօշիկներս : Կ'ուզեմ գեղեցիկ ըլլել զգեստներ հագած ելլել հրեշտակաց առջև , և դահաժառանգ իշխանի զգեստով մտնել արքայութիւնը :

Երէցն երրորդ անգամ կը ծոփ դէպ իշխանն , և երկար տան ցած ձայնով կը խօսի անոր : Մինչ երէցը կը խօսէր , իշխանը բարկանալով կը գոչէ , «Ինչո՞ւ ուրեմն , միթէ դահաժառանգ իշխանն մ'ըլլալ ոչի՛նչ է : Եւ չուզելով այլ ևս մտիկ ընել , եւր կը դարձունէ դէպ ի պատը : Բայց իշխանը միւսանգամ երեսը պատէն սաղին չղարձուներ , վասն զի մեռած էր :

Երէցն երրորդ անգամ կը ծոփ դէպ իշխանն , և երկար տան ցած ձայնով կը խօսի անոր : Մինչ երէցը կը խօսէր , իշխանը բարկանալով կը գոչէ , «Ինչո՞ւ ուրեմն , միթէ դահաժառանգ իշխանն մ'ըլլալ ոչի՛նչ է : Եւ չուզելով այլ ևս մտիկ ընել , եւր կը դարձունէ դէպ ի պատը : Բայց իշխանը միւսանգամ երեսը պատէն սաղին չղարձուներ , վասն զի մեռած էր :

ԱՌԵՏԱՐԵՐՆԵՐՈՒ ԳԻՆԸ
ԱՄՍԱԿԱՆ (Հայերէն գրով , և Հայ-Տաճկերէն) , փոսթայի ծախքով , տարին 6 դահեկան է :
Սերեկայի Մեծիմաստ խոզմէն
Ֆիլճանճըլու եօզու
ԿՈՍՏԱՆԳ
ՏԵԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա